

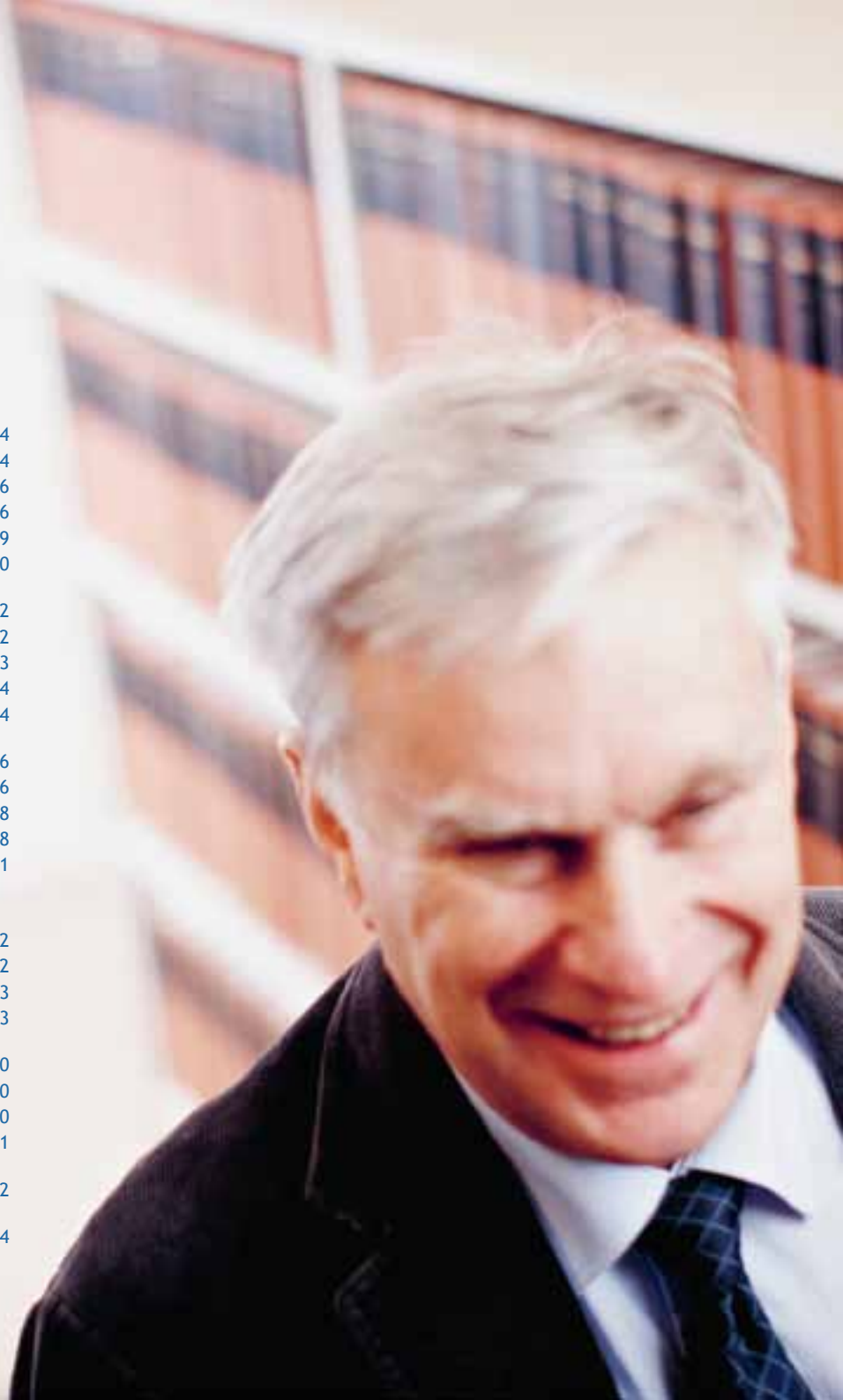
**Nämndeman i förvaltningsrätt
och kammarrätt**

SVERIGES DOMSTOLAR

Innehåll

NÄMNDEMANNAUPPDRAGET	4
Val av nämndeman	4
Nämndemännens uppgifter	6
Nämndemännens skyldigheter	6
Domarjäv	9
Nämndemännens rättigheter	10
DOMSTOLARNA I SVERIGE	12
Allmänna domstolar	12
Allmänna förvaltningsdomstolar	13
Specialdomstolar	14
Domstolsverket	14
FÖRVALTNINGSPROCESSEN	16
Utredningen	16
Föredragning	18
Muntlig förhandling	18
Överläggning och omröstning	21
MÅL I ALLMÄN FÖRVALTNINGS- DOMSTOL	22
Förvaltningsrätt	22
Kammarrätt	23
Särskilt om måltyperna	23
JURIDISK HJÄLP	30
Offentligt biträde	30
Rättshjälp	30
Rådgivning	31
JÄV – UR RÄTTEGÅNGSBALKEN	32
DOMAREDEN	34

Välkommen till Sveriges Domstolar!

Som nämndeman är du viktig för rättssäkerheten. Tillsammans med en juristdomare kommer du att sätta dig in i mål av många slag och sedan självständigt göra din bedömning. Din röst är lika mycket värd som juristdomarens och de andra nämndemännens. Som nämndeman har du en stark och betydelsefull ställning i våra domstolar. Du blir också en del i en månghundraårig rättstradition i vårt land – ett sätt för allmänheten att få insyn i domstolarnas verksamhet och att bidra till allmänhetens förtroende för rättsskipningen.

Nämndemannauppdraget

För att ett samhälle ska fungera på ett bra sätt krävs att det finns vissa regler för vad samhällets medlemmar får och inte får göra. Reglerna får rättslig karaktär om samhället – i sista hand med användande av maktmedel – garanterar att reglerna följs. Rättsreglerna finns bland annat i de lagar som riksdagen beslutar.

Nämndemännens uppgift är att tillsammans med juristdomarna tillämpa rättsreglerna i de mål som de deltar i. Ingen utomstående, till exempel

riksdagen, regeringen eller andra myndigheter, har rätt att lägga sig i hur juristdomare eller nämndemän ska döma. Nämndemännen har därför en mycket stark och betydelsefull ställning i våra domstolar.

Nämndemannauppdraget ställer stora krav på objektivitet och saklighet. Även koncentrationsförmågan sätts på prov. Uppdraget är

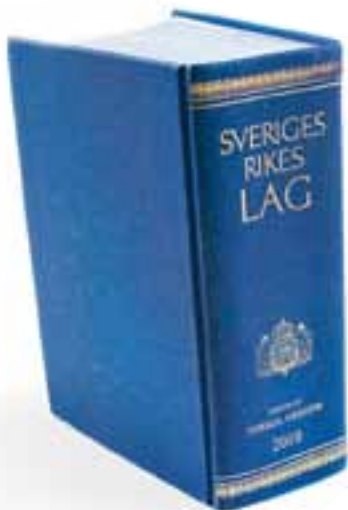
också spännande och stimulerande. Det ger erfarenheter av viktiga samhällsfrågor och inblickar i enskilda människooöden.

Val av nämndeman

Nämndemännen i förvaltningsrätt och kammarrätt väljs i regel länsvis av landstingsfullmäktige. Tjänstgöringstiden är fyra år. Om en nämndeman avgår under denna tid, ska en ny nämndeman väljas för resten av tjänstgöringstiden.

Valbar till nämndeman är varje myndig svensk medborgare som är folkbokförd i länet eller den del av länet som hör till domstolens domkrets och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Tjänsteman vid domstol, Skatteverket, länsstyrelse eller myndighet som lyder under länsstyrelse eller Försäkringskassan får inte vara nämndeman. Detsamma gäller juristdomare, åklagare, polisman, advokat eller annan som har till yrke att föra andras talan inför rätta, samt ledamot av skattenämnd eller socialförsäkringsnämnd.

För att kunna utses till nämndeman ska man uppfylla vissa lämplighetskrav. Det innebär att

”Nämndemännen har en mycket stark och betydelsefull ställning i våra domstolar.

endast den bör utses som med hänsyn till omdömesförmåga, självständighet, laglydnad och övriga omständigheter är lämplig för uppdraget. Efter som nämndemän bland annat ska ta ställning till om den som åtalas gjort sig skyldig till brott, är det också viktigt att nämndemän är goda förebilder i fråga om allmän laglydnad. För att stärka medborgarnas förtroende för den dömande verksamheten bör nämndemän också ha sådana egenskaper som allmänt sett är förtroendeingivande.

Om en nämndeman inte längre är valbar avslutas normalt uppdraget. Den som inte längre är valbar på grund av ändrad folkbokföring, får dock ha kvar sitt uppdrag under resten av mandatperioden om fullmäktige beslutar det särskilt. Då en ny nämndeman ska väljas anmäler rätten det till det väljande organet. En nämndeman bör därför genast anmäla om han eller hon genom flyttning eller på annat sätt inte längre är valbar.

Det är inte tillåtet att samtidigt vara nämndeman i förvaltningsrätt och kammarrätt.

Om en nämndeman begår ett brott eller visar sig uppenbart olämplig för uppdraget på annat sätt, ska domstolen skilja nämndemannen från uppdraget, entledigande. Andra exempel på när

entledigande kan ske är om en nämndeman varit föremål för administrativa sanktioner, till exempel skattetillägg, eller vid upprepade tillfällen uppvisat olämpligt beteende och dessutom inte rättat sig efter påpekanden.

En nämndeman kan stängas av från vidare tjänstgöring, till exempel i avvaktan på att en fråga om entledigande prövas. Detsamma gäller om en nämndeman är föremål för förundersökning eller står under åtal för ett brott som kan leda till entledigande. Även den som genom sitt beteende anses kunna skada allmänhetens förtroende för rättsväsendet kan stängas av. Maximal tid för avstängning är sex månader.

SAMMANFATTNING

- *Nämndemännens uppgift är att tillsammans med juristdomaren tillämpa rättsreglerna i olika mål.*
- *Juristdomarna och nämndemännen arbetar självständigt i förhållande till regeringen och riksdagen.*
- *Tjänstgöringstiden för nämndemännen är fyra år.*

Nämndemännens uppgifter

Att vara nämndeman i domstol är ett hedersuppdrag. Det bidrar till att upprätthålla allmänhetens förtroende för rättsskipningen och är ett sätt för allmänheten att få insyn i domstolarnas verksamhet. Nämndemännens skiftande bakgrund och erfarenheter ger domstolarna en bred bild av den allmänna rättsuppfattningen i samhället. Detta är särskilt värdefullt i bedömningsfrågor, till exempel vid bevisvärdering, skälighetsfrågor och påföljdsval.

Nämndemännens skyldigheter

Domared

Innan en nämndeman börjar tjänstgöra ska han eller hon avlägga domareden (se sidan 34). Eden avläggs med försäkran på heder och samvete i samband med nämndemannautbildningen eller vid första sammanträdet inför rättens ordförande.

Genom domareden försäkrar nämndemannen att man ska döma så rättvist som möjligt och aldrig ta några ovidkommande hänsyn. Man lovar också att inte sprida ut eller tala om för andra sådant som förekommit vid rättegången och som inte ska bli offentligt, till exempel vad som sagts vid rättens enskilda överläggning. Nämndemännen lämnar genom domareden långtgående försäkringar om att de i sin dömande verksamhet ska tillämpa de svenska rättsreglerna och inte låta sig påverkas av sina politiska åsikter.

Närvaroplikt

I de fall det krävs att nämndemän deltar, ska det sitta tre nämndemän i rätten för att förvaltningsrätten ska vara domför, det vill säga få lov att döma. Om en av nämndemännen får förhinder sedan handläggningen har påbörjats, är förvaltningsrätten domför med en juristdomare och två nämndemän. I mål om fastighetstaxering är förvaltningsrätten domför med en juristdomare och tre andra ledamöter, varav en värderingsteknisk ledamot och två nämndemän. När kommunala beslut prövas består rätten av en juristdomare och två särskilda ledamöter.

Kammarrätten är i nämndmål domför med tre juristdomare och två nämndemän.

Det är av största vikt att en nämndeman som kallats inställer sig. Uteblir en nämndeman som kallats kan det leda till att sammanträdet måste ställas in. Är det dessutom fråga om en muntlig förhandling kan det medföra stora kostnader för både domstol och parter. Om en nämndeman inte kan inställa sig, ska han eller hon genast anmäla detta till domstolens kansli.

Tystnadsplikt

Det finns flera bestämmelser om sekretess som innebär att en domare har tystnadsplikt rörande uppgifter i ett mål. Absolut sekretess gäller för allt som sägs under överläggning, det vill säga vid den diskussion där rätten bestämmer hur man ska döma. Om rätten beslutar att domen ska

meddelas vid ett senare tillfälle än direkt efter överläggningen, gäller sekretessen även beträffande domens innehåll till dess domen meddelas.

I förvaltningsrättens och kammarrättens verksamhet förekommer ofta sekretessbelagda uppgifter. Psykiatrimål (se sidan 24), utlännings- och medborgarskapsmål samt socialförsäkringsmål är exempel på mål där det regelmässigt förekommer sekretessbelagda uppgifter. Som ytterligare exempel kan även nämnas att en stor mängd uppgifter i mål om socialtjänst, vård av unga (LVU) och vård av missbrukare (LVM) omfattas av tystnadsplikten.

Tystnadsplikten gäller även sekretessbelagda uppgifter i övrigt om de inte lagts fram vid muntlig förhandling eller tas in i domen. Om domstolen – efter att ha hållit muntlig förhandling inom stängda dörrar (med stängda dörrar menas att allmänheten inte har tillträde) – beslutar om sekretess får utomstående inte upplysas om vad som förekommit vid förhandlingen. Om man är osäker på vad som gäller i det enskilda fallet, bör man alltid rådfråga rättens ordförande.

Mediekontakter

Vid uppmärksammade mål är medierna på plats. Journalister vill ofta intervjua rättens ledamöter och även nämndemannen kan få frågor.

En nämndeman ska tillföra allmänhetens perspektiv till den rättsliga processen. Yttrandefriheten

är en självklarhet. Samtidigt är det viktigt att tänka på tystnadsplikten.

I de flesta fall är det rättens ordförande som uttalar sig om domen och de rättsliga grunderna. På en direkt fråga från en journalist om domen eller den dömande verksamheten kan nämndemannen hänvisa till rättens ordförande. Vid osäkerhet i samband med mediekontakter är det alltid bra att stämma av med rättens ordförande.

Det kan vara svårt att bedöma hur mycket du får berätta om ett mål för journalister.

Nämndemännens olika bakgrund och erfarenhet ska spegla det svenska samhället.

Domarjäv

En av hörnstenarna i ett modernt rättssamhälle är att domstolarna är objektiva och opartiska. En domare – således även en nämndeman – är jävig om det finns tvivel eller tvekan om hans eller hennes opartiskhet i målet. Vid jäv får domaren inte vara med och besluta eller döma i målet. En nämndeman som misstänker att han eller hon kan vara jävig är skyldig att anmäla detta till rättens ordförande. Därför ska man noggrant studera de handlingar som sänds ut innan man deltar i domstolsarbetet. Eftersom jävsfrågor är så viktiga, ska man inte heller tveka att kontakta rättens ordförande om man vill rådgöra i någon jävsfråga. Bestämmelserna om jäv finns på sidan 32 i denna broschyr. Några viktiga exempel på jäv är:

Egen sak

Man är själv part i målet eller målet rör en sak som man är delägare i. Detta gäller exempelvis även om delägarskapet består i ett större innehav av aktier. Om man har ett särskilt intresse av sakens utgång, bör man avstå från att döma i den.

Släktskapsjäv

Om man är gift eller släkt med någon av parterna eller i svågerskap med någon av dem, föreligger jäv. Släktskapsjäv gäller även mellan rättens ledamöter.

Ställföreträdarejäv

Om man själv eller nära anhörig är förmyndare eller god man eller förvaltare för part, föreligger jäv. Likaså om man är verkställande direktör eller styrelseledamot i bolag eller förening, som är part i ett mål.

Tvåinstansjäv

Om man har tagit befattning med saken hos annan myndighet, får man inte döma i målet. Den som varit med att besluta i till exempel socialnämndens yttrande i ett biståndsmål får alltså inte vara med och bestämma utgången i målet.

Jäv på grund av annan särskild omständighet

Om man vet med sig att det finns någon annan omständighet som gör att någon av parterna kan tvivla på att man är opartisk, bör man inte delta i målet. Så kan vara fallet till exempel om man är ovän med någon som är part i målet.

Delikatessjäv

Utöver de omständigheter som finns uppräknade i lagen som jäv, kan en nämndeman själv tycka sig ha svårt att döma opartiskt i ett visst mål. Han eller hon kan då själv begära att bli befriad från att delta i detta.

Nämndemännens rättigheter

Nämndemännen deltar i den dömande verksamheten, vilket bland annat innebär att de har samma ansvar för förvaltningsrättens eller kammarrättens avgörande som juristdomaren. En nämndeman ska därför rösta om alla frågor som hör till målet och har rätt att reservera sig mot en dom eller ett beslut.

Reglerna om överläggning och omröstning behandlas i ett särskilt avsnitt; se ”Överläggning och omröstning” sidan 21.

Domstolschefen ska, efter samråd med Domstolsverket, svara för att de nämndemän som har utsetts för tjänstgöring i domstolen ges en introduktionsutbildning och regelbunden information.

En nämndeman har rätt att vara ledig från sin anställning för att kunna utföra sitt uppdrag. Rätten till ledighet omfattar både tid för tjänstgöring i domstolen och tid för resor till och från domstolen.

Ersättningar

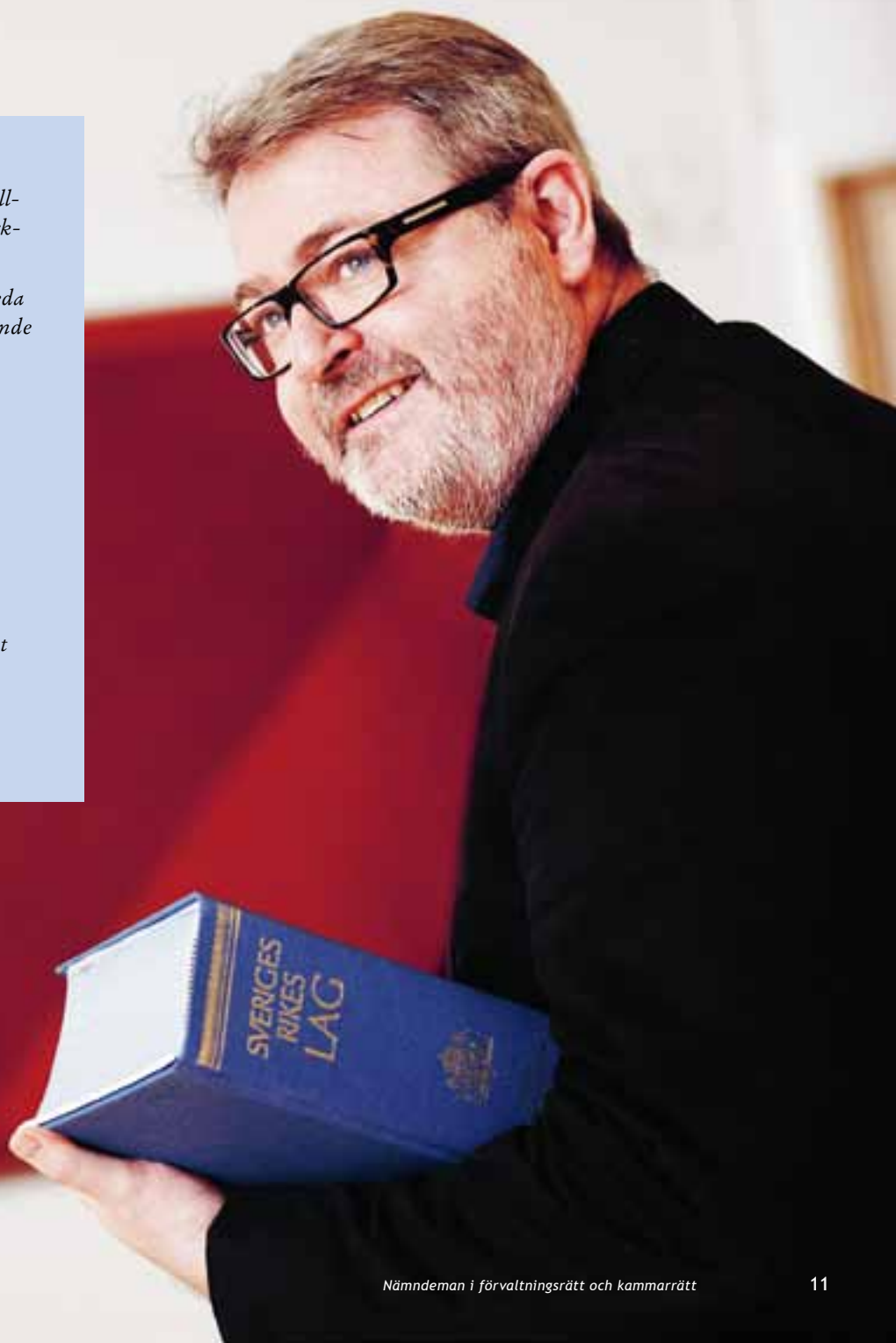
Nämndemän får ett grundarvode för varje sammanträdesdag. Arvodet grundar rätt till sjukpenning och ATP. En nämndeman som får löneavdrag eller förlorar annan inkomst på grund av sitt uppdrag kan även få ersättning för den förlorade inkomsten. Denna ersättning är skattepliktig. En nämndeman kan också ha rätt till skälig ersättning för barntillsynskostnader som uppkommer på grund av uppdraget.

Vidare utgår reseersättning och traktamente enligt grundavtalet för statstjänstemän. Utbetalning av arvoden och andra ersättningar till nämndemän sker från Domstolsverket.

För att få arvode och övriga ersättningar måste nämndemannen fylla i en tjänstgöringsrapport. Tjänstgöringsrapport tillhandahålls av domstolens kansli. Efter förhandlingen lämnas tjänstgöringsrapporten tillsammans med kvitton på eventuella utlägg till domstolen för granskning och registrering i lönesystemet. Utbetalning sker omkring den 25:e i varje månad.

SAMMANFATTNING

- *Nämndemannaskapet garanterar att allmänheten får insyn i domstolarnas verksamhet.*
- *Nämndemännens erfarenheter och breda kompetens är värdefulla för den dömande verksamheten.*
- *En nämndeman ska*
 - *avlägga domared*
 - *anmäla jäv*
 - *iakta tystnadsplikt*
- *En nämndeman har*
 - *skyldighet att delta i den dömande verksamheten*
 - *ansvar för domen*
 - *rösträtt i alla frågor som hör till målet*
 - *reservationsrätt*
 - *rätt till ledighet för att fullgöra sitt uppdrag*
 - *rätt till arvode och vissa ersättningar*

Domstolarna i Sverige

I Sverige delas domstolarna upp i allmänna domstolar, allmänna förvaltningsdomstolar och specialdomstolar.

Allmänna domstolar

Till de allmänna domstolarna räknas tingsrätterna, hovrätterna och Högsta domstolen. Huvuduppgiften för de allmänna domstolarna är att avgöra tvistemål och brottmål.

Förutom sina dömande uppgifter utövar de allmänna domstolarna, främst tingsrätterna, viss offentlig kontroll. Bland annat beslutar domstolarna i vissa frågor om adoption, bodelning, förvaltare, konkurs och god man.

Tingsrätt

För närvarande finns det 48 tingsrätter från Ystad i söder till Gällivare i norr. Chefen för en tingsrätt har titeln lagman. Vid tingsrätterna är omkring 650 ordinarie och icke-ordinarie domare anställda, det vill säga lagmän, chefsrådmän, rådmän och tingsfiskaler. Vid tingsrätterna tjänstgör även yngre jurister,

tingsnotarier. Dessa arbetar bland annat som protokollförare och kan dessutom döma i vissa enklare bötesmål. Ibland tjänstgör även domstolssekreterare som protokollförare. Till tingsrätterna finns cirka 5 200 nämndemän knutna.

Från och med den 2 maj 2011 bildas även fem mark- och miljödomstolar och en Mark- och miljööverdomstol. De nya domstolarna kommer att vara en del av tingsrätterna i Nacka, Umeå, Vänersborg, Växjö och Östersund. Mark- och miljööverdomstolen kommer att ligga vid Svea hovrätt. Mark- och miljödomstolarna kommer att handlägga miljö- och fastighetsmål, samt mål enligt plan- och bygglagen.

Hovrätt

Tingsrätternas avgöranden kan som regel överklagas till hovrätt. Överklagandet ska ske inom tre veckor från dagen för tingsrättens dom. Det finns sex hovrätter i landet: Stockholm, Göteborg, Malmö, Jönköping, Sundsvall och Umeå. Varje tingsrätt är självständig men hör till en viss hovrätt. Chefen för en hovrätt har titeln

”Från Malmö i söder till Luleå i norr.”

hovrättspresident. Dessutom tjänstgör hovrättslagmän, hovrättsråd, assessorer och fiskaler som domare i hovrätten. Det finns också föredragande jurister, domstolssekreterare och administrativ personal.

Nämndemän medverkar även i hovrätt vid huvudförhandling i brottmål och familjemål. Totala antalet nämndemän i hovrätterna är drygt 600.

Högsta domstolen

Hovrättens dom kan som regel överklagas till Högsta domstolen. En förutsättning för att målet ska prövas i Högsta domstolen är dock att den beviljar prövningstillstånd. I realiteten är hovrätten vanligen sista instans. Högsta domstolens domar blir oftast prejudikat, det vill säga förebilder för hur liknande mål bör avgöras. I Högsta domstolen dömer bara jurister (justitieråd).

Allmänna förvaltningsdomstolar

De allmänna förvaltningsdomstolarna är förvaltningsrätterna, kammarrätterna och Högsta förvaltningsdomstolen. Deras främsta uppgift är att lösa konflikter mellan den enskilde och det allmänna, till exempel stat och kommun. Det innebär att de allmänna förvaltningsdom-

stolarna handlägger mål som rör en mängd olika myndighetsbeslut. Vanliga måltyper är skattemål, socialförsäkringsmål, rätt till ekonomiskt bistånd, psykiatrimål och beslut om samhällsvård för unga och missbrukare.

Förvaltningsrätt

Det finns 12 förvaltningsrätter i landet. Tre av dem – Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö och Förvaltningsrätten i Göteborg – är också migrationsdomstolar. Chefen för en förvaltningsrätt har titeln lagman. Omkring 300 ordinarie och icke ordinarie domare, det vill säga lagmän, chefsrådmän, rådmän och fiskaler, är anställda vid förvaltningsrätterna. I förvaltningsrätterna tjänstgör också notarier, föredragande, chefsadministratörer och domstolssekreterare. Notarierna får också vara ordförande i enklare mål. Det finns omkring 2 150 nämndemän vid förvaltningsrätterna.

Kammarrätt

Förvaltningsrätternas avgöranden kan överklagas till kammarrätt. Det finns fyra kammarrätter: i Stockholm, Göteborg, Sundsvall och Jönköping.

Kammarrätten i Stockholm är också Migrationsöverdomstol. Liksom varje tingsrätt hör till en viss hovrätt hör varje förvaltningsrätt till en kammarrätt. För många typer av mål krävs att kammarrätten meddelar prövningstillstånd för att den ska ta upp målen till bedömning. Chefen för en kammarrätt har titeln kammarrättspresident. På domstolen arbetar också kammarrättslagmän, kammarrättsråd, assessorer och fiskaler, domstolssekreterare och administrativ personal.

Vissa mål i kammarrätten avgörs med nämndemän. Framför allt gäller det mål som rör socialförsäkring, samhällsvård för ungdomar eller missbrukare och psykiatrisk tvångsvård. Det finns omkring 300 nämndemän knutna till kammarrätterna.

Högsta förvaltningsdomstolen

Högsta förvaltningsdomstolen är sista instans i förvaltningsmål. Liksom i Högsta domstolen fordras prövningstillstånd för att Högsta förvaltningsdomstolen ska ta upp ett mål. I Högsta förvaltningsdomstolen dömer enbart jurister. Dessa har titeln justitieråd. Även i Migrationsöverdomstolen

är huvudregeln att prövningstillstånd krävs för att domstolen ska ta upp ett mål. Nämndemän förekommer inte heller i Migrationsöverdomstolen.

Specialdomstolar

Specialdomstolarna avgör tvister inom olika rättsområden som kräver särskild sakkunskap. I specialdomstolarna dömer ofta intresseledamöter eller experter med speciella kunskaper tillsammans med juristdomare. Exempel på specialdomstolar är Arbetsdomstolen och Marknadsdomstolen. I specialdomstolarna finns inte nämndemän.

Domstolsverket

Domstolsverket är en statlig myndighet som fungerar som en serviceorganisation till Sveriges Domstolar, det vill säga till samtliga domstolar i Sverige utom specialistdomstolarna. Den inrättades 1975 i Jönköping, men har även lokaler och personal i Stockholm, Göteborg och Malmö. Domstolsverket ska se till att domstolsarbetet bedrivs effektivt och ge domstolarna olika former av service, bland annat utbildning, information, utvecklings- och

IT-stöd. Domstolarna är självständiga i förhållande till Domstolsverket i sin dömande och rättstillämpande verksamhet.

Regeringens regleringsbrev är ett dokument som styr Domstolsverket och Sveriges Domstolars verksamhet. Med respekt för den grundläggande rollfördelningen mellan domstolarna, Domstolsverket och andra myndigheter ska Domstolsverket:

- ❑ skapa förutsättningar för domstolarna att kunna uppfylla de mål som regering och riksdag ställt upp genom en ändamålsenlig resursfördelning
- ❑ vara en drivande och stödjande kraft i utvecklings- och kvalitetsarbete
- ❑ arbeta för en ökad tillgänglighet och information avseende Sveriges Domstolars verksamhet
- ❑ arbeta för en ökad samverkan inom Sveriges Domstolar och mellan domstolar och andra myndigheter
- ❑ ansvara för att ge administrativ service till Sveriges Domstolar, inklusive hyres- och arrendenämnderna och Rättshjälpsmyndigheten.

SAMMANFATTNING

- *De allmänna domstolarna löser framför allt tvister mellan enskilda och dömer i brottmål.*
- *De allmänna förvaltningsdomstolarna löser framför allt konflikter mellan den enskilde och det allmänna.*
- *Specialdomstolar har invättats för att lösa tvister på områden där särskild fackkunskap krävs.*
- *Domstolsverket är en myndighet som bistår med administrativ service till Sveriges Domstolar, dvs. de allmänna domstolarna, allmänna förvaltningsdomstolarna, hyres- och arrendenämnderna och Rättshjälpsmyndigheten.*

Förvaltningsprocessen

I de allmänna förvaltningsdomstolarna är processen i regel skriftlig. Det innebär att parterna inte behöver ses i rättssalen. Muntlig förhandling har dock blivit allt vanligare och förekommer i cirka 17 procent av målen i förvaltningsrätten.

Om en enskild som för talan i ett mål begär det ska muntlig förhandling hållas, om förhandlingen inte är onödig och särskilda skäl talar emot det. I vissa måltyper finns också särskilda bestämmelser om att muntlig förhandling ska hållas

(se ”Särskilt om måltyperna” sidan 23).

Den muntliga förhandlingen syftar (till skillnad från huvudförhandlingen i allmän domstol) endast till att

komplettera den skriftliga handläggningen så att målet blir så väl utrett som möjligt. Rättens beslut

grundas både på den skriftliga utredningen och på det som sägs vid förhandlingen. Den muntliga förhandlingen kan följas av ytterligare skriftlig utredning. Den skriftliga respektive muntliga handläggningen är alltså två olika handläggningsformer som kompletterar varandra.

Utredningen

Vid handläggningen av mål hos allmän förvaltningsdomstol ska officialprincipen tillämpas. Officialprincipen innebär att det är domstolen som har det yttersta ansvaret för utredningen i målet. Detta ansvar sträcker sig olika långt i olika typer av mål. Rätten ska se till att varje mål blir så utrett som just denna typ av mål kräver. Om det behövs informerar rätten om hur utredningen i ett visst mål bör kompletteras. Oftast är det dock parterna själva som skaffar fram utredningen.

När en ansökan, ett överklagande eller annan handling som inleder ett mål kommer in, ska denna tillsammans med övriga handlingar i målet

”Det är domstolen som har det yttersta ansvaret för utredningen i målet.

i regel sändas till motparten. Motparten får en viss angiven tid på sig att svara.

Den som förelagts att svara, ska göra det skriftligt, om inte rätten beslutat att svar får lämnas vid muntlig förhandling. I svaret ska motparten ange sin inställning, det vill säga om han eller hon medger eller bestrider yrkandena, eller om han eller hon godtar eller motsätter sig en ifrågasatt åtgärd. Motparten ska också ange skälen för sin inställning och de bevis som åberopas.

När svaret sänts in till domstolen skickas detta vidare till motparten för yttrande eller för kännedom. Skriftväxling pågår på detta sätt tills målet är så väl utrett att det är färdigt för avgörande.

Under skriftväxlingens gång kan rätten tala om för parterna hur utredningen bör kompletteras. Rätten har även möjlighet att bestämma att parterna ska lämna in åberopad bevisning och då även ange att målet annars kommer att avgöras av domstolen utan denna bevisning.

På eget initiativ eller i utredningssyfte kan rätt-

ten skaffa in upplysningar, yttranden eller annat material från andra myndigheter. I vissa fall, till exempel i mål enligt körkortslagen, kan rätten förelägga en part att komma in med ett läkarintyg. Allt material som tas in på detta sätt ska som regel sändas till parterna för yttrande eller kännedom.

SAMMANFATTNING

- *Förfarandet i de allmänna förvaltningsdomstolarna är i regel skriftligt.*
- *Muntliga förhandlingar är ett komplement till den skriftliga handläggningen.*
- *Domstolen har det yttersta ansvaret för utredningen i målet.*
- *Den som förelagts att svara ska göra detta skriftligen, om inte rätten beslutat att svar får lämnas vid muntlig förhandling.*
- *Parterna ska som regel ha fått kännedom om och tillfälle att yttra sig över allt material innan målet avgörs.*

Föredragning

I allmän förvaltningsdomstol avgörs de flesta mål efter föredragning. Det innebär att ett mål redovisas muntligt för de nämndemän och juristdomare som ska döma.

En förteckning (föredragningslista eller uppropislista) över de mål som ska tas upp vid sammanträdet sänds i förväg till nämndemännen. Normalt skickar domstolarna också med material i respektive mål, till exempel domsförslag tillsammans med en sammanställning av de viktigaste uppgifterna i målet. Detta görs dels för att nämndemännen ska kunna sätta sig in i målen före sammanträdet, dels för att den muntliga föredragningen ska kunna göras så kort som möjligt.

Under en sammanträdesdag i förvaltningsrätten är det som regel ett stort antal mål som avgörs. Det är alltså av stor vikt att man som nämndeman noggrant studerar det material som sänds ut före sammanträdet. För denna förberedelse (inläsning) utgår arvode.

I förvaltningsrätten är det oftast en notarie eller en föredragande som föredrar målet. I kammarrätten är det normalt en fiskal eller en föredragande som sköter denna uppgift. Nämndemännen får och bör givetvis under och efter föredragningen ställa frågor och begära klargöranden och förtydliganden.

Under föredragningen redogörs för fakta i målet och för den rättsutredning som gjorts, det vill säga de bestämmelser, den juridiska litteratur och

de rättsfall som är aktuella. Tidigare avgöranden, särskilt Högsta förvaltningsdomstolens avgöranden, kan vara till ledning för hur mål bör avgöras. Dessa avgöranden kallas prejudikat.

Nämndemännen är, liksom juristdomarna, skyldiga att följa lagen i sin dömande verksamhet. Om man som nämndeman anser att rättsutredningen inte är tillräcklig eller om man inte fått klart för sig vad som gäller, ska man inte dra sig för att fråga. Det är juristdomarens skyldighet att känna till och kunna redogöra för de rättsliga förutsättningarna.

Muntlig förhandling

Den muntliga förhandlingen är vanligtvis offentlig. Domstolen kan dock förordna om stängda dörrar. Om förhandlingen har hållits inom stängda dörrar kan domstolen förordna om sekretess beträffande uppgifter som lämnats under förhandlingen (tystnadsplikt).

Till den muntliga förhandlingen kallas bland annat:

- ▣ parterna, både enskilda och företrädare för det offentliga
- ▣ eventuella ombud eller offentliga biträden
- ▣ vittnen och sakkunniga
- ▣ tolk, om någon som ska delta i förhandlingen inte talar svenska.

Vid den muntliga förhandlingen, liksom vid sammanträdet, är en juristdomare ordförande. Ordföranden leder förhandlingen och ser till att lagens föreskrifter följs. Ordföranden ska också genom frågor

se till att alla oklara punkter klargörs. Om någon av nämndemännen önskar ställa en fråga, bör detta ske genom ordföranden. Lämpligen skrivs frågan ner på ett papper som överlämnas till ordföranden.

Innan förhandlingen börjar brukar målet före-
dras för rätten. Därefter följer förhandlingen
vanligtvis följande mönster:

- ❑ Målet ropas på och parter och vittnen kallas in i rättssalen.
- ❑ Närvarokontroll – ordföranden tar reda på om alla har kommit. Uteblir någon som kallats, måste förhandlingen oftast ställas in. Alla måste då kallas på nytt till en senare dag. Sedan närvarokontroll skett, får vittnena lämna salen för att kallas in på nytt då det är dags att höra dem.
- ❑ Rätten förordnar eventuellt om stängda dörrar.
- ❑ Ordföranden inleder förhandlingen med att kortfattat redogöra för innehållet i handlingarna, att målet föredragits före förhandlingen och att rättens ledamöter därför är väl förtrogna med materialet samt att handlingarna utgör processmaterial även om innehållet inte på nytt åberopas inför rätten.
- ❑ Precisering av klagandens/sökandens yrkanden och grunder.
- ❑ Precisering av motpartens inställning till yrkandena och grunderna.
- ❑ Klaganden/sökanden får utveckla grunderna för sin talan utöver vad som skriftligen angetts.
- ❑ Motparten får utveckla grunderna för sin inställning.
- ❑ Eventuella vittnen och sakkunniga hörs. De

får avlägga ed och förhören spelas in.

- ❑ Parterna slutför sin talan (enskild klagande eller den mot vilken en ansökan riktas får själv sista ordet).
- ❑ Ersättningsyrkanden och rättshjälpsfrågor tas upp.
- ❑ Förhandlingen förklaras avslutad med att ordföranden talar om när och hur dom i målet kommer att meddelas.

SAMMANFATTNING

- *I allmän förvaltningsdomstol avgörs målen efter föredragning.*
- *En muntlig förhandling ger parterna tillfälle att komplettera vad man åberopar skriftligt.*
- *Nämndemännen är liksom juristdomarna skyldiga att följa lagen i sin dömande verksamhet. De har därför rätt att ställa krav på de rättsutredningar som lämnas under föredragningen.*
- *Nämndemännen har rätt att ställa frågor under och efter föredragningen och den muntliga förhandlingen.*
- *Förhandlingen är vanligtvis offentlig men rätten kan förordna om stängda dörrar. Som följd av rättens förordnande kan tystnadsplikt gälla för uppgifter som lämnas under förhandlingen.*

”Ordföranden leder förhandlingen och ser till att lagens föreskrifter följs.

Överläggning och omröstning

Efter föredragningen och – i förekommande fall – den muntliga förhandlingen ska rätten hålla en överläggning. Under överläggningen diskuteras tänkbara beslut, och synpunkter framförs för och emot dem. Vanligen mynnar diskussionen ut i att rätten enas om utgången.

Kommer det under överläggningen fram olika meningar som inte kan jämkas sker en omröstning. Varje ledamot är skyldig att delta i omröstningen. Han eller hon får inte lägga ned sin röst. Ordföranden i förvaltningsrätten respektive referenten i kammarrätten, det vill säga den juristdomare som skriver domen, ska först säga sin mening. Därefter röstar de övriga ledamöterna i ordning efter hur länge de varit ledamöter. Den till tjänsteåren yngste röstar först. Nämndemännen i kammarrätten säger dock sin mening efter juristerna. Har två eller flera ledamöter börjat samtidigt avgör levnadsåldern. Ledamöterna har individuell rösträtt. Den mening som framförs av fler än hälften av ledamöterna gäller. Vid lika antal röster har ordföranden utslagsröst. I vissa fall gäller särskilda omröstningsregler.

Den som inte håller med majoriteten i ett beslut har rätt att reservera sig, ”vara skiljaktig”.

Reservationen eller den skiljaktiga meningen med motivering antecknas i protokollet och lämnas till parterna samtidigt med domen. Om en nämndeman är skiljaktig är det hans eller hennes sak att själv utforma sin skiljaktiga mening. Någon plikt för domstolens juristpersonal att hjälpa till finns alltså inte, men viss hjälp lämnas i regel ändå. I den skiljaktiga meningen ska nämndemannen på ett enkelt sätt ange skälen för sin åsikt och det avgörande han eller hon kommit fram till.

SAMMANFATTNING

- Vid överläggningen diskuteras ledamöterna målet och kommer vanligen överens om hur man ska döma.
- Om någon ledamot har en avvikande mening sker en särskild omröstning.
- Vid omröstningen har varje ledamot en röst.
- I de flesta fall gäller den mening som framförs av mer än hälften av ledamöterna. Ordföranden har utslagsröst.
- Varje ledamot har rätt att vara skiljaktig från domen och få sin mening antecknad i protokollet.

Mål i allmän förvaltningsdomstol

Förvaltningsrätt

I förvaltningsrätten deltar nämndemän som regel i alla typer av mål. I vissa enklare mål och när ett beslut eller dom ska fattas snabbt, är förvaltningsrätten domför med en juristdomare ensam. Dessa fall och de närmare förutsättningarna anges i 18 § lagen om allmänna förvaltnings

domstolar. Det kan till exempel vara fråga om åtgärd för målets beredande eller beslut om återkallelse tills vidare av körkort. Förvaltningsrätten kan också vara domför med en juristdomare vid avgörande av till exempel mål om omedelbart omhändertagande enligt LVM och LVU.

De vanligast förekommande måltyperna i förvaltningsrätten är:

- ▣ mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna
- ▣ mål om körkortsingripande
- ▣ socialförsäkringsmål
- ▣ psykiatrimål (LPT och LRV)
- ▣ mål enligt socialtjänstlagen (främst angående bistånd)
- ▣ mål enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)
- ▣ mål enligt lagen med särskilda bestämmelser för vård av unga (LVU)
- ▣ utlännings- och medborgarskapsmål (i migrationsdomstol).

Kammarrätt

I kammarrätten deltar nämndemän i socialför-säkringsmål, psykiatrimål och mål enligt LVM och LVU när dessa ska avgöras slutligt. Utöver dessa mål handlägger kammarrätten ett stort antal skilda måltyper. De mål som avgörs med nämndemän utgör således bara en begränsad del av målen vid kammarrätt.

I det följande beskrivs några av de vanligaste måltyperna närmare.

Särskilt om måltyperna

Mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna

Förvaltningsrätten prövar mål om till exempel fastighetstaxering, inkomst- eller eftertaxering, mervärdesskatt och skattetillägg. Rätten prövar också folkbokföringsmål, till exempel frågor om rätt folkbokföringsort. Flertalet mål kommer till förvaltningsrätten genom att Skatteverkets taxeringsbeslut överklagas.

I mål om skattetillägg och vissa andra särskilda avgifter gäller särskilda bestämmelser om muntlig förhandling. Enligt dessa ska muntlig förhandling hållas om den skattskyldige begär det. I andra typer av skattemål är det mindre vanligt med muntlig förhandling.

Mål om körkortsingripande

I körkortslagen räknas upp vilka fall som ska resultera i att körkort återkallas eller att varning

ska meddelas. Det gäller till exempel efter vissa trafikbrott eller om körkortshavaren på grund av opålitlighet i nykterhethänseende inte bör ha körkort. Transportstyrelsens beslut om körkorts-ingripande överklagas till förvaltningsrätt. För prövning i kammarrätt krävs att prövningstillstånd meddelas.

Om körkortet återkallas bestäms också den tid under vilken körkort inte får lämnas ut, den så kallade spärrtiden. Spärrtid får bestämmas till lägst en månad och högst tre år. I körkorts-mål finns inga särskilda bestämmelser om muntlig förhandling. Det är trots det relativt vanligt att sådan hålls om körkortshavaren begär det.

Mål om socialtjänst

För att fullfölja kommunens uppgifter inom social-tjänsten finns i varje kommun en socialnämnd. Till socialnämndens uppgifter hör bland annat att svara för omsorg och service, upplysningar, råd, stöd och vård, ekonomisk hjälp och annat bistånd till familjer och enskilda som har behov av det. Den enskilde har rätt till bistånd för sin försörjning och sin livs-föring i övrigt, om hans eller hennes behov inte kan tillgodoses på annat sätt. Många av socialnämndens beslut kan överklagas till förvaltningsrätten.

En person som söker uppehållstillstånd här i landet eller som har beviljats tidsbegränsat uppe-hållstillstånd har rätt till bistånd i enlighet med bestämmelserna i lagen om mottagande av

asylsökande med flera. Migrationsverkets eller socialnämndens beslut i sådana fall kan överklagas till förvaltningsrätten.

I dessa typer av mål är det ovanligt att förvaltningsrätten håller muntlig förhandling.

Socialförsäkringsmål

Socialförsäkringsmålen kan gälla bland annat rätten till sjukpenning, föräldrapenning, förtidspension, arbetsskadeersättning, underhållsstöd och bilstöd till handikappade. Målen inleds i regel i förvaltningsrätten genom att en enskild överklagar ett beslut av Försäkringskassan.

I de flesta fall avgörs socialförsäkringsmål utan muntlig förhandling. Ibland begär rätten ett skriftligt utlåtande från en medicinskt sakkunnig.

Psykiatrimål

Psykiatrisk vård kan under vissa förutsättningar förenas med frihetsberövande och annat tvång. Förutsättningarna för sådan vård anges främst i lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT). I lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) lämnas kompletterande föreskrifter som avser psykiatrisk tvångsvård för lagöverträdare.

Psykiatrimål kan avse bland annat medgivande till förlängning av vårdtiden, övergång från frivillig vård till tvångsvård, övergång från rättspsykiatrisk vård till psykiatrisk tvångsvård, upphörande av psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård och tillstånd till permission.

Förvaltningsrätten prövar psykiatrimål efter ansökan/anmälan från chefsöverläkaren vid den sjukvårdsinrättning där patienten vårdas eller efter ansökan/överklagande från patienten själv. Psykiatrimål ska som regel tas upp till avgörande i förvaltningsrätten inom åtta dagar från den dag då målet inleddes vid förvaltningsrätten. Kamrarrätten ska handlägga målen skyndsamt.

I psykiatrimålen ska förvaltningsrätten hålla muntlig förhandling om det inte är uppenbart onödigt. Förhandlingen ska hållas på sjukvårdsinrättningen om inte särskilda skäl talar för annat. Om det inte är uppenbart onödigt, ska förvaltningsrätten höra lämplig sakkunnig vid förhandlingen. För förfarandet i kamrarrätten gäller den allmänna bestämmelsen om muntlig förhandling som redogjorts för ovan; se avsnittet ”Förvaltningsprocessen”. Om kamrarrätten beslutar att hålla muntlig förhandling är dock huvudregeln även här att denna ska hållas på sjukvårdsinrättningen.

Mål enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM-mål)

Vård till följd av missbruk av alkohol eller narkotika kan vara frivillig och förlagd till alkoholpoliklinik, rådgivningsbyrå eller vårdhem.

Om någon till följd av fortgående missbruk av alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel är i behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk, och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt

socialtjänstlagen eller på annat sätt, kan tvångsvård beredas enligt LVM. Detta gäller om missbrukaren till följd av missbruket utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara, löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv eller kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående. Socialnämnden utreder om det finns skäl att bereda någon vård enligt LVM. Finns skäl till tvångsvård ska socialnämnden ansöka hos förvaltningsrätten om vård.

I vissa fall kan en socialnämnd eller en polis-

myndighet besluta att omedelbart omhänderta en missbrukare. Beslutet ska genast underställas förvaltningsrätten, som ska pröva det inom viss kortare tidsfrist. Vård enligt LVM ska upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader.

I mål om beredande av tvångsvård ska rätten hålla muntlig förhandling om detta inte är uppenbart onödigt. I andra mål enligt LVM, som till exempel rör omedelbart omhändertagande, prövar rätten om det finns skäl att hålla muntlig

Tvångsvård får bara ske om missbrukaren utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara.

Socialnämnden kan besluta om omedelbart omhändertagande av barn som far illa. Förvaltningsdomstolen prioriterar sedan dessa mål.

förhandling. Om någon part begär muntlig förhandling, ska sådan hållas. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling.

Mål enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU-mål)

Den som är under 18 år ska beredas vård med stöd av LVU om det kan antas att behövlig vård inte kan komma till stånd på frivillig väg. Vård ska beslutas om det på grund av misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas (miljöfallen).

Vård ska också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (beteendefallen). I dessa fall är åldersgränsen 20 år.

Beslut om vård meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden. I vissa fall kan en socialnämnd besluta om omedelbart omhändertagande av den unge. Ett sådant beslut ska skickas till förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades. Beslutet ska prövas

av förvaltningsrätten inom en kort tidsfrist. Vård enligt LVU ska upphöra när vården inte längre behövs. I de så kallade miljöfallen ska vården dock upphöra senast när den unge fyller 18 år och i de så kallade beteendefallen senast när den unge fyller 21 år.

En annan typ av fråga enligt LVU är att en socialnämnd kan ansöka om att förvaltningsrätten ska meddela ett så kallat flyttningsförbud när den unge är placerad i ett familje- eller jourhem under frivilliga former. Förvaltningsrätten får i sådana fall förbjuda vårdnadshavaren att ta den underårige från hemmet om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han skiljs från hemmet.

I mål om beredande eller upphörande av vård eller om flyttningsförbud enligt LVU ska rätten, liksom i LVM-målen, hålla muntlig förhandling om detta inte är uppenbart onödigt. Om någon part begär det, ska muntlig förhandling alltid hållas. Parterna ska upplysas om sin rätt att begära muntlig förhandling. I andra mål enligt LVU, som till exempel rör omedelbart omhändertagande, gäller den allmänna bestämmelsen som redogjorts för ovan; se avsnittet ”Förvaltningsprocessen” sidan 16.

”Sverige har skrivit under FN:s flyktingkonvention och har alltså lovat att ge asyl till den som behöver det.

Utlännings- och medborgarskapsmål

Migrationsverkets beslut i utlännings- och medborgarskapsärenden kan överklagas till migrationsdomstol och Migrationsöverdomstol.

Migrationsdomstolar är Förvaltningsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Migrationsöverdomstolen är Kammarrätten i Stockholm. Migrationsöverdomstolen är sista instans i utlännings- och medborgarskapsmålen och fungerar som prejudikatinstans i dessa mål.

Flyktingar och skyddsbehövande i övrigt som befinner sig i Sverige kan få rätt till skydd i form av uppehållstillstånd.

Upphållstillståndet för den som är flykting kallas asyl. Flykting är den som enligt Genèvekonventionen har välgrundade skäl att vara rädd för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, religiösa eller politiska uppfattning eller på grund av sitt kön, sexuella läggning eller annan

tillhörighet till en viss samhällsgrupp. Sverige och ett hundratal andra länder har skrivit under FN:s flyktingkonvention. Sverige har alltså lovat att ge asyl till den som behöver det.

Skyddsbehövande i övrigt är den som har lämnat sitt hemland och:

1. känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller med kroppsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
2. behöver skydd på grund av en yttre eller inre väpnad konflikt eller på grund av andra svåra motsättningar i hemlandet känner välgrundad fruktan att utsättas för allvarliga övergrepp
3. inte kan återvända till sitt hemland på grund av en miljökatastrof
4. känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sitt kön eller sin homosexualitet.

Om uppehållstillstånd inte kan ges enligt någon av grunderna ovan, kan det ges vid synnerligen ömmande omständigheter. Där beaktas sökandens hälsotillstånd, anpassning till det svenska samhället och situationen i hemlandet.

Slutligen kan uppehållstillstånd ges till den som är anhörig till någon som är bosatt i Sverige eller har uppehållstillstånd för att bo i Sverige.

Nedan beskrivs Migrationsverkets beslut som kan överklagas till migrationsdomstol:

- ❑ Den som får avslag på sin ansökan om uppehållstillstånd får samtidigt beslut om att han eller hon måste lämna landet (avvisning). Båda besluten kan överklagas.
- ❑ Beslut om att en person som har haft uppehållstillstånd måste lämna landet (utvisning).
- ❑ Om Migrationsverket vid beslut om av- eller utvisning tror att personen tänker hålla sig undan, kan Migrationsverket fatta beslut om förvar, det vill säga frihetsberövande. Den som har oklar identitet vid ankomsten till Sverige eller när ansökan om uppehållstillstånd görs, kan också tas i förvar.
- ❑ Beslut om att återkalla ett uppehållstillstånd.
- ❑ Under den tid som förflutit mellan beslutsdatum och tidpunkt för av- eller utvisning kan något ha hänt i personens hemland. Nya omständigheter – verkställighetshinder – får tas upp på eget initiativ av Migrationsverket eller efter yrkande av den sökande. Frågan om uppehållstillstånd kan då tas upp till ny prövning. Beslut att inte bevilja ny prövning kan överklagas.
- ❑ Migrationsverkets beslut om svenskt

medborgarskap kan överklagas då det handlar om avslag på en ansökan om svenskt medborgarskap, bibehållande av svenskt medborgarskap eller befrielse från svenskt medborgarskap.

Vid överklagande förs det allmännas talan av Migrationsverket. För prövning i Migrationsöverdomstolen krävs att prövningstillstånd meddelas, se avsnittet ”Allmänna förvaltningsdomstolar”. I flertalet mål tillämpas de allmänna bestämmelserna om muntlig förhandling, se avsnittet ”Muntlig förhandling”. På grund av vissa av målens karaktär är det vanligt att muntlig förhandling hålls om den sökande begär det. Mål om av- eller utvisning och mål om förvar ska handläggas skyndsamt.

SAMMANFATTNING

- *I förvaltningsrätten deltar nämndemän som regel i avgörandet av mål. Nämndemän i förvaltningsrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö kan även delta i migrationsdomstolens avgöranden.*
- *I kammarrätten deltar nämndemän i mål om socialförsäkring, psykiatrisk tvångsvård och mål enligt LVM och LVU.*

Juridisk hjälp

Bestämmelser om samhällets juridiska hjälp finns i rättshjälpslagen och lagen om offentligt biträde samt till exempel i utlänningslagen, LVM och LVU. Grundtanken är att ingen av ekonomiska skäl ska vara förhindrad att ta tillvara sina juridiska rättigheter. Däremot ska man bidra till kostnaderna efter ekonomisk förmåga.

I en förvaltningsrättslig angelägenhet kan hjälp ges i form av

- ▣ offentligt biträde
- ▣ rättshjälp
- ▣ rådgivning.

Offentligt biträde

När det behövs kan offentligt biträde förordnas i vissa mål och ärenden på förvaltningsområdet. Saken ska då avse den enskildes frihet eller personliga integritet.

Staten svarar för kostnaden för det offentliga biträdet, som är en sakkunnig person som hjälper till att föra talan i målet. Behov av offentligt biträde ska självmant uppmärksammas av domstolen.

Har den som beviljats offentligt biträde själv föreslagit någon som är lämplig, ska dessa önskemål om möjligt tillgodoses, om inte detta medför avsevärt ökade kostnader. Offentligt biträde är inte per automatik ombud för den som fått biträde beviljat och måste därför ha fullmakt för att kunna klaga för en klients räkning.

Ett förordnande som offentligt biträde gäller även i högre instans om målet överklagas.

Rättshjälp

I ärenden där offentligt biträde inte förordnas kan rättshjälp ibland beviljas.

I de allmänna förvaltningsdomstolarna ligger ett relativt stort utredningsansvar på domstolen eller på företrädare för det allmänna, om sådan part förekommer i målet. Därför minskas delvis den enskildes behov av sakkunnig hjälp, och förutsättningarna för att bevilja rättshjälp är därför begränsade. Rättshjälp ges endast till privatpersoner, alltså inte till föreningar, företag och liknande. Dödsbon kan dock i vissa fall få rättshjälp.

Vid rättshjälp bidrar den enskilde till

kostnaderna i ärendet efter sin förmåga. Han eller hon får betala en rättshjälpsavgift som bestäms med hänsyn till kostnaderna för rättshjälpsbiträdet och den rättssökandes ekonomiska underlag. Med ekonomiskt underlag avses den beräknade årsinkomsten sedan hänsyn tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning. Staten betalar resten.

Avgiften utgör således den summa som man själv ska betala. Rättshjälpen täcker däremot inte den betalningsskyldighet för motpartens kostnad som man i vissa fall kan åläggas om man förlorar ett mål.

Rådgivning

Rådgivning kan man få under högst två timmar av en jurist vid en advokatbyrå.

Eftersom rådgivningen inte får ta mer än två timmar kan man inte på detta sätt få hjälp med mera invecklade frågor. Alla – såväl privatpersoner som föreningar, företag och andra – kan få juridisk rådgivning enligt rättshjälpslagen. Rådgivning lämnas mot en i förväg fastställd avgift.

SAMMANFATTNING

- *Offentligt biträde kan förordnas i vissa mål och ärenden som rör den personliga rörelsefriheten, till exempel i psykiatri-, LVM- och LVU-mål.*
- *Rättshjälp är ovanlig i mål och ärenden på förvaltningsområdet, eftersom det vilar ett stort utredningsansvar på domstolarna och företrädarna för det allmänna.*
- *Alla kan få juridisk rådgivning under högst två timmar mot en fastställd avgift.*

Jäv – ur rättegångsbalken

Rättegångsbalken 4 kap. 13 § Domare är jävig att handlägga mål

1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;
2. Om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller om han på liknande sätt är part närstående;
3. Om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;
4. Om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare, god man eller förvaltare för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;
5. Om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;
6. Om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. Om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;
8. Vid huvudförhandling i brottmål om han före denna huvudförhandling har prövat frågan om den tilltalade har begått gärningen;
9. Om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträdd part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller
10. Om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

Mer information om jäv finns i avsnittet "Domarjäv" på sid 9.

Domareden, rättegångsbalken 4 kap. 11 §

”Jag N.N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.

Nämndemännen i Sveriges Domstolar speglar samhällets mångfald; med olika erfarenheter, ålder och ursprung representerar de ett tvärsnitt av befolkningen. Deras uppdrag bidrar också till att allmänheten får insyn i domstolarnas verksamhet. Att vara nämndeman är ett viktigt och spännande uppdrag.

SVERIGES DOMSTOLAR

www.domstol.se